



Program strokovnega posveta o sanaciji kulturne dediščine in prizadevanjih za realizacijo projekta »Vojaška kapela Feldspitala 808 pri Kosoveljah«

Kosovelov dom Sežana, četrtek, 22. septembra 2022 ob 17.00

Stojan Lipolt, arhitekt, moderator posvetovanja

Uvod v posvet, predstavitev namena strokovnega posveta in predstavitev poteka posvetovanja.

David Škabar, župan Občine Sežana

Nagovor in pozdrav prisotnih z željo po uspešni izvedbi posveta ter njegovih konkretnih in koristnih napotilih.

Prispevki udeležencev:

Mag. Dušan Luin, domačin in pobudnik za ovrednotenje vojaške kapele iz WW1, koordinator projektne skupine imenovane s strani Občine Sežana

Tema: Predstavitev in utemeljitev pobude za pristop k projektu »Vojaška kapela Feldspitala 808 pri Kosoveljah«.

Vas Kosovelje je bila v prvi svetovni vojni spremenjena v sanitetni center avstrijske vojske. Moški so bili na frontah, ostali deli družin v begunstvu. Na severu vasi je tekla vojaška železnica »Feldbahn« Dutovlje – Kostanjevica, na južni strani je bil postavljen bolnišnični kompleks »Feldspital 808«. Sredi kompleksa je stala neverjetno lepo oblikovana kapela. Na vzdanih ploščah so se ohranila imena arhitekta, gradbinca in glavnih zdravnikov. Po drugi svetovni vojni je tedanja oblast naročila lastniku naj podre kapelo, kar je vaščane izjemno prizadelo. Ker je lastnik bil gradbinec, je iz spoštovanja do zidarskih del podrl le leseni del, kamniti pa je ostal in ga je občina Sežana pred desetimi leti razglasila za kulturni spomenik lokalnega pomena. Ob stoletnici konca WW1 je vaška skupnost sprejela sklep, da je vredno, da se kapelo končno ponovno »zrihta« v prvotno obliko. Ko smo po srečnem naključju pridobili originalne posnetke kapele smo lahko začeli s konkretnimi prizadevanji za realizacijo tega projekta. Naš arhitekt je temeljito preštudiral kako je bil zgrajen manjkajoči ostrešni del kapele in pripravil izvedbene načrte. Sedaj želimo utemeljiti izvedbo projekta, da bi se kapela pokazala v svoji izvorni obliki. Gre za kulturni spomenik in za pietetni objekt, ki ni identitetni simbol le vasi Kosovelje, temveč širšega prostora. Izvedeni projekt lahko predstavlja spodbudno osnovo za sodelovanje z institucijami narodov, ki so se takrat po sili razmer znašle na tem našem prostoru. Gre za ustvarjanje dodane vrednosti na kulturnem, izobraževalnem, turističnem in gospodarskem področju.

Tomaz Bekš, arhitekt z dolgoletnimi izkušnjami v evropskem prostoru

Tema: Rekonstrukcija objekta na osnovi izmer kamnite ostaline in fotografij kapele za pripravo izvedbenega načrta.

V prispevku je opisan način, kako smo pripravili izvedbeno dokumentacijo rekonstrukcije spomenika vojaške kapele, zgrajene v sklopu poljske bolnišnice v času prve svetovne vojne. Kulturni spomenik lokalnega pomena je danes ohranjen zgolj v kamnitem delu. Celotna podoba je vidna na ohranjenih črno belih fotografijah iz treh časovnih obdobj.

Osnova za mersko analizo celote izhaja iz natančnega posnetka obstoječega kamnitega dela. Izmerjene dimenzije smo vnesli v fotografijo, interpolirano z grafičnim orodjem (ACAD) s katerim smo lahko izmerili lesene dele objekta. Konstrukcija dvokapne strehe z zvonikom je načrtovana po ustaljenih tehničnih rešitvah tesarskih principov, znanih iz časov gradnje kapele, ki veljajo še danes.

Izbor materialov in obdelava le-teh so povzeti iz fotografij. Leseni del kapele je bil ob otvoritvi vidno brez površinskega premaza. Sprednji čop strehe je tu prekrit s pločevino. Verjetno je prišlo do časovne stiske pri dokončanju del, saj je kapelo očitno odkril tisti trenutek prisoten feldmaršal poročnik, poveljnik sedmega korpusa.

Končna podoba je vidna na poznejši fotografiji, kjer je izveden premaz lesene konstrukcije z drobnimi dodatki pozlate. Čop je prekrit z Eternit kritino, kot tudi ostali del strehe. Kritina je sicer izum Avstrijca Ludwiga Hatscheka (1894) in je uporabljena na mnogih objektih tistega časa.

S sto odstotno gotovostjo ni možno določiti tipa pločevine zvonika in obrob strehe. Vendar je velika verjetnost, da gre za pocinkano ali cinkovo pločevino, pogosto uporabljen material tistega obdobja, ko je bila kapela grajena. Križ na vrhu zvonika je kovano železo.

Po vseh omenjenih postopkih in ocenah lahko zagotavljamo, da je pripravljena dokumentacija rekonstrukcije v veliki meri strokovno verodostojna kar opravičuje ponovno izgradnjo objekta.

Ernesta Drole, vodja območne enote Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije v Novi Gorici

Tema: Kulturnovarstveno soglasje. Pogoji za pridobitev soglasja. Pasti pri izvedbi tovrstnih projektov ter smernice za izogib tem pastem.

Mag. Tadej Koren, Ustanova Fundacija Poti miru v Posočju, Slovenija

Tema: »Pot miru od Alp do Jadrana. Dediščina soške fronte«.

Območje ob reki Soči je bilo v prvi svetovni vojni med letoma 1915 in 1917 del t. i. soške fronte. Ob Soči so se bojevali, trpeli in umirali fantje ter možje mnogih narodov. Iz tega obdobja so se ohranile številne ostaline v naravi, ki predstavljajo kulturno in zgodovinsko dediščino nacionalnega ter mednarodnega pomena. Danes so povezane v Pot miru od Alp do Jadrana.

Dr. Jasna Fakin Bajec, ZRC SAZU, Inštitut za kulturne in spominske študije, vodja Raziskovalne postaje Nova Gorica

Tema: Pomen lokalne skupnosti pri varovanju pomnikov iz 1. sv. vojne in interpretaciji lokalnega spomina.

Pomniki iz preteklosti, ki so jih v različnih zgodovinskih obdobjih postavili naši predniki, nam pripovedujejo kdo smo. Predstavljajo pomemben element naše osebne in kolektivne identitete. Opominjajo nas na lepe in morda malo manj lepe, tragične trenutke, ki jih moramo spoštovati, vrednotiti, osmisliti in vzdržno ohranjati. Aktivnosti povezane z raziskovanjem, vrednotenjem in interpretacijo preteklosti v določeni lokalni skupnosti, morajo vključevati več akterjev. Niso dovolj le različni strokovnjaki, raziskovalci, akademiki, ki na podlagi različnih virov raziskujejo in razlagajo preteklost. Niso dovolj le politiki, ki finančno podprejo raziskave in moralno podpirajo dediščinske projekte. Niso dovolj le gospodarstveniki, ki v dediščini vidijo priložnosti za razvoj različnih poslovnih idej ali programov. Temveč so pomembni tudi lokalni prebivalci, ki s pomnikom živijo, o njem oblikujejo kolektivni spomin oz. do spomenika vzpostavijo različne pomene in čustvene odnose. Izziv, ki se pojavi je, kako pri dediščinskih projektih razumeti, osmisliti in vključevati »glasove« ljudi, ki s spomenikom živijo? Kako lokalno prebivalstvo opolnomočiti, da bodo postali aktivni akterji pri ohranjanju in razvijanju lokalne dediščine, ki predstavlja vez med preteklostjo, sedanostjo in prihodnostjo. Kako preprečiti kršitve kulturnih pravic nosilcev dediščinskih praks in spodbujati etično uporabo dediščine za razvojne namene? Kako osmisliti čustva, ki se vzpostavijo med spomenikom in nosilci kulturnih praks? Namen prispevka je na podlagi varovanja elementov iz prve svetovne vojne odgovoriti na ključna vprašanja, ki se odpirajo na polju varovanja, razvoja in uporabe dediščine iz prve sv. vojne za identifikacijske, izobraževalne, turistične in druge razvojne namene.

Mag. Janko Boštjančič, direktor Parka vojaške zgodovine Pivka

Tema: Vojaško zgodovinska dediščina – breme ali priložnost?

Vojaškozgodovinska dediščina se še vedno pogosto pojmuje kot breme ali celo razvojna ovira, a ob pravilnem pristopu lahko postane pomembna razvojna priložnost določenega območja. Eden od uspešnih primerov tovrstne transformacije vojaškozgodovinske dediščine je Park vojaške zgodovine v Pivki, kjer je v petnajstih letih iz podirajočih se vojašnic nastal največji muzejski kompleks v Republiki Sloveniji.

Danilo Antoni, arhitekt-urbanist, specialist za ohranitev in prenovo kulturne dediščine ter naravovarstvenik

Tema: Izkušnje s sanacijo kulturne dediščine in izkušnje z obnovo kulturnih spomenikov iz WW1 v Furlaniji-Juljski krajini.

Tema bo predstavljena na konkretno izvedenih primerih.

Nataša Kolenc, univ. dipl. inž. arh., arhitektka konservatorica, s številnimi izkušnjami s področja obnove in oživljanja kulturne dediščine ter vključevanja naravne dediščine v kulturno-turistične projekte

Tema: Vključevanje vojaške kapele v celostno podobo, ponudbo in življenje vasi Kosovelje.

Pri obnovi objektov kulturne dediščine je pomembno, da vse od začetka procesa razmišljamo, kako bo ta dediščina v svojem okolju funkcionirala na daljši rok. Že pri zasnovi obnovitvenih posegov moramo imeti odgovore na vprašanja kot so: Kdo bo upravljavec stavbe?, Kdo in kako bo skrbel za dolgoročno vzdrževanje?, Koliko stroškov si lahko privoščimo pri obnovi in koliko denarja moramo imeti zagotovljenega v letih, ki sledijo, da investicija v obnovo ne bo že kmalu izgubljena?, Kako bo nova pridobitev vplivala na življenje v skupnosti, kakšne dobre in slabe posledice lahko prinese za prebivalce?, ipd. Včasih se pri iskanju odgovorov na ta in še druga vprašanja izkaže, da obnova v načrtovani obliki ali obsegu ni smiselna. To pa ne pomeni, da ni mogoče narediti ničesar dobrega. Vsaka stavba ali drug objekt kulturne dediščine si kot prvo zasluži ohranitev, kar pomeni vsaj strokovno izvedeno konserviranje stanja in zaščito, s čimer preprečimo nadaljnje propadanje. Zasluži si tudi primerno urejeno, vzdrževano okolico. Dobro je, da je vsak objekt kulturne dediščine, četudi ni povsem ohranjen, primerno interpretiran, pojasnjen obiskovalcem in promoviran. Možnosti in oblik za to je veliko. Dobro je tudi, da se obiskovalci ob stiku s tako dediščino dobro počutijo, domači prebivalci pa imajo od nje tudi druge koristi. Da je torej poskrbljeno tudi zanje.

Vse navedeno velja tudi za to posebno vojaško kapelo, ki zgodbe prve svetovne vojne pripelje razmeroma globoko v zaledje soške fronte, v Kosovelje na Krasu.

Potek strokovnega posveta:

Posamezni prispevki naj ne bi trajali več kot deset minut. Po zaključku predstavitev bo omogočeno vključevanje udeležencev posveta z dodatnimi vprašanji ali mnenji. S tem bo sodelujočim strokovnjakom omogočeno, da v nadaljevanju še podrobneje razložijo svoja stališča in poglede. Splošna razprava bo torej potekala po zaključku vseh predstavitev.

Voditelj posveta g. Stojan Lipolt bo smiselno moderiral podajanje tem in kasneje tudi postavljanje vprašanj prisotne zainteresirane javnosti ter posvet po dveh urah zaključil s kratkimi ugotovitvami. Sledilo bo vabilo prisotnih na druženje ob kozarcu pijače in okusnem prigrizku, kjer bo možnost za še dodatne izmenjave mnenj.

Zahvala za organizacijo strokovnega posveta gre Občini Sežana (županu Davidu Škabarju in vodji projekta, višji svetovalki za ohranjanje naravne in kulturne dediščine Katji Fedrigo), domačinu Kosovelj Dušanu Luinu, ki je strokovni posvet predlagal in najbolj prispeval k vsebinski koordinaciji posveta ter Kosovelovemu domu Sežana za gostitev posveta; in pa seveda vsem udeležencem posveta, ki se ga boste udeležili in na njem aktivno sodelovali.

Program posveta pripravili: vodja projekta Katja Fedrigo, višja svetovalka za ohranjanje naravne in kulturne dediščine, Občina Sežana; moderator posveta arhitekt Stojan Lipolt, Studio Meander in domačin Dušan Luin, koordinator projektne skupine ter vsi sodelujoči, ki so pripravili prispevke in podali svoja mnenja.

Sežana, september 2022